

ральдиці перебирає на себе праця геральдиків — науковців і мистців, — традиція власної геральдичної культури і загальний ужиток даних гербів. Сучасний герб Запоріжжя виглядає так: на малиновому (багровому) полі щиту лицар-козак з самопалом у срібному однострої, стоїть на зеленій землі, звернений у свою ліву сторону, а перед ним застромлений у землю і вістрям звернений угору золотий спис (на основі згаданої нами запорозької печатки з XVIII ст.). Сучасний герб Гетьманщини виглядає так: у золотому полі щиту лицар-козак з самопалом у червоному однострої, звернений у свою ліву сторону. Для Кубанщини користується сучасна українська земська геральдика таким гербом: у срібному полі щиту козак у малиновому однострої, стоїть на зеленій землі та держить у правіці самопал, а в лівіці малиновий прапор із срібним хрестом (на основі печатки Чорноморського Війська з кінця XVIII ст.). Встановлений 1874 р. російською владою герб для Кубанщини (в зеленому полі щиту золота зубчата стіна з двома круглими вежами та з відчиненою брамою; над вежами золотий пірнач між двома срібними бунчуками з золотими

вістрями й на золотих держаках) не разив, правда, українських національних почувань, але він не дорівнював сучасному гербові Кубанщини своєю давністю.

Образ лицаря-козака з самопалом знайшов в останніх десятиріччях широке примінення не тільки в українській земській геральдиці, але теж у загальному національно-культурному житті, передусім серед військових установ і організацій (напр. знак видання "За Державність", знак Українського Воєнно-історичного Інституту в Канаді і т. д.) і віримо, що він діждеться законного встановлення, як герб кількох українських земель, а крім того одержить історично належне собі місце в емблематиці відродження українських збройних сил.

Дальша література

- Грушевський М.: Ілюстрована Історія України (другий наклад). Вінніпег.
Велика Історія України (Видання І. Тиктора). Вінніпег 1948.
Січинський В.: Українська Культура. Франкфурт н. М. 1950.
Енциклопедія Українознавства. Мюнхен - Нью Йорк 1949 (стаття М. Андрусика).
Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання. Львів - Станіславів - Коломия. Т. III.

Д-Р ЛЮБОМИР ВИНАР

ІВАН ПІДКОВА

(З історичних студій)

Українська історична легенда змалювала Івана Підкову визначним провідником української козащини другої половини XVI-го століття. Користуючись фолкльорною традицією, невідомий автор "Історії Русів" записав І. Підкову до українських гетьманів.

З чужинецьких авторів цю спадщину перебрав курляндський герцог Міллер, який у своїх записках кінця XVI-го ст., прихильно згадував про козакування Підкови, також величаючи його козацьким гетьманом. Для Тараса Шевченка І. Підкова став символом славної козацької бувальщини. Образ легендарного козацького гетьмана розходиться в багатьох рисах з історичним І. Підковою.

Українська історіографія до сьогодні не присвятила жадних спеціальних студій цій цікавій постаті, що заважила на молдавській козацькій політиці 70-их і 80-их років XVI-го століття. В нашій статті будемо намагатися на основі історичних джерел і літератури відтворити історичну діяльність Івана Підкови.

I.

По трагічній смерті молдавського господаря Івоні (1574) козаки посилюють свої походи в Молдавію. Претенденти до господарського стільця Молдавії походили з роду Івоні й брали активну участь у козацьких походах у Молдавію в 70-их роках XVI-го століття. Перший по Івоні на політичну арену виступив Іван Підкова, мнимий брат замученого молдавського господаря. Щоб докладніше наświetлити його виступ, зупинимось коротко на тодішній політичній ситуації в Україні й в Молдавії.

В Польщі почався другий період т. зв. "interregnum". Генрих Вальбоа втік із Польщі до Франції. Знов розпочались передвиборчі чвари, що, крім створення численних партій-сторонництв, нічого позитивного Польщі не дали. Границі України були навстіж відчинені для татарських набігів. В столиці були зайняті важливими передвиборчими справами, про кордони держави ніхто не турбувався. Не

дивно, що вже в 1575 р. відбувся на Україну великий татарський наїзд. Татари прибули в Україну своїм традиційним “молдавським шляхом”. Шукаючи причин татарського нападу польські шляхтичі всю вину приписали козакам. Як зазначає Бельський, вся вина в тому, що відбувся на Молдавію похід Сверчевського (в українській історичній легенді Іван Свірчовський). Тому слушно стверджує П. Куліш: “сеймовые пань взвалили вину сь больнои головы на здоровую, й оправдавали себя перед обществом необузданностью козаков”¹⁾. Закиди були безпідставні. Татари, які весь час нападали на Україну, в 1575 р. скористали зі слабости Польщі і знов наїхали. Саме похід козаків на допомогу Івоні, під проводом Сверчевського, концентрує татарські сили в Молдавії і тим самим відтягнув Україну. Коли ж закінчилася боротьба Івоні, татари мали змогу свою увагу присвятити Україні. Татарські набіги на українські землі з кожним днем прибирають на силу. Це був час, як згадує черкаський староста Вишневецький, коли татари по кілька разів на тиждень бували на українських землях і якщо б про такі малі набіги за кожним разом давати знати, то й післанців забракло б²⁾. Тому польські вихватки проти козаків, як винувників існуючого стану, не є оправдані. Відомо, що козаки в той час були одинокою надійною обороною південних границь України. Це дуже добре розумів польський геральдик Папроцький, який у “Паносі”³⁾ подав правдивий образ українського козацького лицарства і польської шляхти в тому часі.

Не дармо польські магнати скуповували гримірники “Паносі” та їх негайно нищили. Проте історичної правди ніхто не спромігся затерти. Назривав конфлікт між польським урядом і козаками, які в основному не звертали уваги на польські розпорядження. Стефан Баторій (1576-1586) також не спромігся належно зрозуміти та оцінити козацький військовий потенціал.

В таких обставинах на історичній арені східної Європи появляється Іван Підкова, який мав проживати між козаками. Підкова подавав себе за брата погиблого Івоні. Він мав відзначитися надзвичайною силою — таї: що неуживану підкову міг розламати руками, тому прозваний козаками “Підкова”. В Молдавії в той час господарював Петро, відомий із свого віроломства супроти Івоні й козаків. Не знаємо, звідкіль Підкова з’явився в

Україні. Можливо він в Україні народився. Польський хронікар Пашковський писав, що Підкова народився в польській провінції Мазовії, однак він свого припущення не обоснував. Вадим Модзалевський у своїй джерельній замітці, за українськими літописцями, додає у ньому козака-русина, а деякі польські літописці молдавана з українського походження⁵⁾. Про Підкову румунські, історичні джерела й література говорять як про молдавана⁶⁾. Аналізуючи ці всі вістки, приходимо до висновку, що Підкова був козаком з походження господарського роду Івонь. Думка Модзалевського, що молдавани Підкову назвали Іваном Серпягою “потому что онь перед появленієм на историческомь поприщі занимался кузнечным ремеслом”⁷⁾ не знаходить обгрунтованого оправдання. В молдавській хроніці Ірехі Підкову звать “Podcoava”, натомість про “Серпягу” немає жадної згадки. Молдавське простолюття і деякі бояри не були вдоволені з господарювання Петра. Тому, дізнавшись про перебування Підкови між козаками, вислали до нього посольство з проханнєм увільнити їх з-під влади Петра Хромого й засісти на молдавському стільці господаря. Підкова за першим разом мав відмовитись, дякував за честь і переказав, що не має з ким вибратись у похід. Незважаючи на те, молдавани намагались переконати Підкову в своїх щирих замірах і позискати його згоду стати молдавським господарем. З тим наміром вони вислали на його руки два листи. Один до князя Костянтина Острозького, воєводи Київського, другий до барського старости, Миколая Бучацького. Ірехі пише, що “ті листи були видумані”⁸⁾. Проте дальші відомості вказують, що Підкова мав справді попертя молдаван. Підкова передав згадувані листи адресатам. Однак, як пише Грушевський, “вони в цю авантуру вмішались не схотіли, й тоді цей Підкова — з цього поводу пізнішою традицією також включений в реєстр козацьких гетьманів, став вербувати собі військо між козаками”⁹⁾. В. Голобуцький пише про піддержку кн. Костянтина Острозького господарських плянів Підкови, але свого твердження джерельно не обосновує, тому його прихочиться відкинути¹⁰⁾.

В Барі Підкова заізнався з Волошином

5) В. Модзалевський: “Подкова” — Русский Биографический Словарь, Ст. Петербург, 1905, ст. 196.

6) Documente privitoare la Istoria Romanilor, culese de Eudoxe Hurmuzaki, vol. III, IV, VII. Bucuresci, 1876.

7) Модзалевський, цит. прим., ст. 196.

8) Emile Picot: Chronique de la Moldavie par Gregoire Urechi, Paris, 1878, p. 515.

9) Грушевський, цит. прим., ст. 148.

10) В. А. Голобуцький: Запорожское казачество, Київ, 1957, ст. 90.

1) П. Куліш: История воссоединения Руси, т. I, 1874, ст. 88.

2) Archiwum J. Zamojskiego, № 301. — М. Грушевський: История України-Руси, т. VII, ст. 145.

3) Panosza to jest wyslawienie Panow i Paniat Ziem Ruskich y Podolskich, Krakow, 1575.

Чапою¹¹⁾), що був одружений з козачкою. Цей Чапа, мабуть, посередничив у зносинах Підкови з молдавськими боярами. Коли кн. Острозький і барський староста відмовились допомогти Підкові, виправдуючись “волею короля”, який не бажав дразнити васальні держави Туреччини, Підкова, подібно як Івоня, рішив свою силу оперти на козаках. В Барі Підкова також заізнався зо шляхтичем Копицьким, відомим приятелем козаків.

Він цілою душею пішов назустріч Підкові й почав організувати для нього козацьке військо до походу на Молдавію. З цією метою порозумівся з козацьким отаманом Шахом, який під своєю рукою мав 330 козаків. Шах дуже радо приобіцяв допомогти і під кінець 1576 р. вони вирушили на Молдавію. Петро, після одержання вістки про нову небезпеку, зібрав усе військо і артилерію*) і вирушив назустріч Підкові. Козаки, довідавшись про численну перевагу ворога, не звели бою, тільки відступили на Поділля.

Петро Хромий зараз вислав листа до короля, мовляв, козаки нарушили польсько-турецький договір і вдерлись у Молдавію. Стефан Баторий, що за турецькою допомогою став королем Польщі, старався з турками жити в добрих відносинах. Тому припоручив він коронному гетьманові негайно зліквідувати ту “неприємну” для Польщі аферу. З тією метою до Немирова**) вислано шляхтича Боболецького з трьома ротами війська й з наказом ув’язнити Підкову. Рівночасно король порозсилав листи до пограничної шляхти, в яких забороняв мішатись до справ Підкови. Ціла місія Боболецького скінчилась для нього доволі нещасливо. Застав він Підкову готовим до бою перед містом. Боболецький не прийняв бою, лиш замешкав у посадника міста. При тому намагався намовити військову залозу замку, щоб ув’язнили Підкову, який також замешкав у Немирові. Прохання чи наказу Боболецького ніхто не послухав, а посадник міста мав сказати: “не бороню тобі його взяти, коли здолієш”. Боболецький від’їхав із нічим. Тоді Стефан Баторий написав листа до князя Януша Збараського, брацлавського воєводи, з приказом негайно арештувати Підкову і його товаришів¹²⁾). Це письмо одержав князь Збараський вже тоді, коли Підкова з Шахом вирушили в другий похід на Молдавію. На Молдавію вирушив Підкова пізнім літом

1577 р.¹³⁾). В першому молдавському місті Сороки Шах привітав Підкову як законного молдавського господаря й для підкреслення урочистого моменту звелів ударити в літаври.

В міжчасі Петро довідався, що Іван Підкова ввійшов до Молдавії і зайняв пограничне місто Сороки. Тому, що сподіваючись походу, вже передтим у Молдавії почали громадити військо і негайно вийшли напроти Підкови, щоб заступити йому дорогу. Недалеко Яс відбулася головна битва. Короткий перебіг бою передаємо за молдавською хронікою¹⁴⁾). Петро розмістив своє військо у трьох бойових лавах. У першій стояли гармаші біля гармат, за ними молдавська кавалерія, в третій лаві стояла піхота. По першому вистрелі з гармат, кіннота мала кинутись на козаків. Але, як згадує хронікар, козаки зрозуміли молдавську хитрість і при першому гарматньому вистрелі положились на землю, так що гарматні кулі не зробили їм жадної шкоди. Коли розвіявся гарматний дим, молдавська кавалерія пішла в наступ на козацькі позиції, при тому напоролась на гураганний вогонь козаків. Тоді кіннота, дізнавши дошкульних втрат, почала відступати, роблячи замішання в рядах піхотинців. Повна перемога була за козаками. 23-го листопада Іван Підкова з козаками тріумфально в’їхали в столицю Молдавії до Яс¹⁵⁾).

Про коротке панування козаків знаємо дуже мало. Можемо догадуватись, що Підкова тішився симпатією широких кол молдавського простолюддя, яке було дуже прив’язане до Івоні. Козаків Підкова щедро винагородив за труд. Шаха зробив начальним вождем усіх молдавсько-козацьких військ, Волошина Чапу нагородив великими багатствами й залишив його при своїм дворі, а Копицького зробив “буркулабом” (посадником) Хотина¹⁶⁾). Підкова окружив себе майже виключно козаками. Під час свого короткого панування звільнив із в’язниці всіх політичних молдавських в’язнів — неприятелів Петра Хромого. Про першу битву Підкови й зайняття молдавської столиці докладно розповідає поема Папроцького п. н. “Kro’tki a prawdzivy opis wyjechania do Woloch Iwana wojewody, kto’rego Podkowa zowa” (1578). На жаль, цей твір до наших часів не заховався.

¹³⁾ Відносно прибуття Підкови до Молдавії немає точно установлені дати. Давид Унгнад з Царгороду згадує в листі, датованому 19 вересня 1577 р. до німецького цисаря, що в Польщі готують інвазію на Молдавію (Гурмузакі III, 5). Підтвердження цієї вістки знаходимо в рапорті венецького амбасадора Джіованні Каррара з 5 жовтня 1577 р. (Hurmuzaki IV, 98).

¹⁴⁾ Urech, op. cit., стор. 521.

¹⁵⁾ Дату зайняття Яс подаємо за Урехі. В історії Грушевського (ст. 149) подано, що Підкова зайняв столицю 29. XI. 1577.

¹⁶⁾ Модзалевський, тит. праця, стор. 197.

¹¹⁾ Про Чапу нічого докладно не знаємо. В хроніці Урехі його названо “Чанла”, цит. прим., ст. 515.

^{*}) Урехі, цит. твір, стор. 517.

^{**)} Там перебував Підкова після невдалої вправи.

¹²⁾ Письмо датоване “5-го ноябра въ Марбургъ”, В. Модзалевський, цит. праця, ст. 197.

II.

По програній битві Петро Хромий утікає до сусідньої Валахії. Звідсіля здав докладний звіт султанові про події в Молдавії. Султан видав приказ волоському господареві негайно допомогти Петрові своїми арміями і прогнати козаків. Зібравши допоміжні війська¹⁷⁾. Петро вирушив у сторону молдавської столиці.

Підкова з козаками і молдавськими військами подався назустріч волосько-турецьким військам. Головним отаманом війська Підкови був Шах. Цікаво відмітити деякі подробиці цієї битви, що характеризують відношення козаків до молдаван. Битва відбулася біля Доколини (Docolina). В першу бойову лаву поставив Шах молдавські війська Підкови. За короткий час Шах зміняє свій перший плян і в першу бойову лаву ставить козаків, не маючи довір'я у боєздатність молдавських військ¹⁸⁾. Думаємо, що козацький отаман боявся традиційної молдавської зради. Зайнявши свої становища, козаки спокійно очікували прибуття ворожих сил.

Петро тим разом хотів перехитрити козаків. В передній своїй лінії гнали турки розюшені стада биків, з допомогою яких сподівались розірвати козацьку оборонну лінію. Проте ця "воєнна хитрість" Петрові не вдалася. Козаки зуміли своєчасно завернути стада звірят у сторону турків. Це в свою чергу спричинило серед турецько-волоського війська велике замішання, яке і використали козаки. Під час того, коли бики розбили ряди Петрового війська, козаки всією силою заатакували ворожі війська. Як згадує хронікар — вони бились дуже хоробро й завдяки "козацькому зусиллю" Петро Хромий програв другу битву¹⁹⁾. Турецько-волоські війська були розбиті, Петро втік вдруге до Валахії. Важко нам означити час, в якому відбулася ця друга битва. Згадуваний уже нами Унгнад (Ungnad) подає дату 12-го грудня 1577 р. як реченець, коли султан подав у допомогу Петрові 600 яничарів²⁰⁾. На підставі того можемо припускати, що описана битва мусіла відбутись десь у середині грудня даного року.

Незважаючи на свої численні успіхи, Підкова не міг довго вдержатись при владі. Господарювання Підкови йшло в розріз з інтересами Туреччини, Польщі, Валахії та сусідньої Молдавії. Також не міг розчислити Підкова на поважну піддержку молдавського

війська, а то й населення, що було здеморалізоване своїми боярами.

Зо Семигороду вирушив на допомогу Підкові Хрістоф Баторий — брат польського короля. Турецький султан також не міг уже більше зносити сусідства козаків і готувався до походу. Сили мунтянського (волоського) воєводи також переважали кількакратно військом Підкови і Шаха, що як відомо, складалося в основному з кількох сотень відважних козаків. Як бачимо, ситуація для Підкови була дуже складна. По довгих нарадах Підкови з Шахом вирішено опустити столицю Молдавії, забрати все добро включно з гарматами і податися в Україну.

Морозною зимою 1578 р. з початком січня козаки опустили Яси. В Сороках зупинилися на головну нараду. Підкова з Шахом хотіли дістатися на Запоріжжя. Великі сніги змусили їх вибрати окружну дорогу через Немирів. По дорозі, як зазначає Грушевський, "збавив його воєвода брацлавський, кн. Збарзький", що вже давно одержав відповідні інструкції відносно Підкови від короля. Збарзький запросив до себе на розмову Шаха. Через нього порадив Підкові просити у Стефана Баторого "пардону". При тому дав слово чести, покликаючися на короля, що Підкові нічого не станеться. Порада була наскрізь фальшивою. Збарзький добре знав про наміри короля, який ще з самого початку діяльності Підкови доручив його ув'язнити.

Підкова, беручи на увагу шляхетське "слово чести", погодився поїхати до короля. В додатку за "добру раду" Підкова залишив дванадцять гармат брацлавському воєводі, а дві переслав коронному гетьманові. Не прочувавши жадного лиха, подався в дорогу до короля, який у той час перебував на соймі. Подрібних даних про розмову короля з Підковою не маємо²¹⁾. Задержався лиш лист султана Мюрада III до Ст. Баторого, в якому султан висловлює своє недовір'я відносно ув'язнення Підкови: "Quorum Cosacorum praefectum cum aliquibus suis sociis per Nicolaum, ducem generalem exercitus regni Serenitatis Vestrae captus fuerit et ad Serenitatem Vestram eosdem captos ducere praetexuerit, interim vero ad suam domum duxerit, eosque captos in domo sua relinquens ad Serenitatem Vestram proficisci simularit, quod certe Nobis significatum est"²²⁾.

На основі наведеного можемо твердити, що султан мав у Польщі своїх шпигів, які й допомагали Порті провадити всілякі закулісові розгри з Польщею. Правдоподібно в то-

17) Петро одержав також від султана декілька сильних допоміжних відділів.

18) Урехі, цит. праця, стор. 523.

19) Там же, стор. 523.

20) Hurmuzaki, III, 5.

21) Бельський лиш зазначував, що король прийняв його немилостиво, посадив його в тюрму і на ноги звелів дати кайдани. (Бельський, цит. праця, стор. 68).

22) Hurmuzaki, op. cit., III, 10.

му листі султан має на увазі князя Миколу Збаразького, який намовив Підкову до поїздки. Підкову ув'язнив сам король, що тим поступком зломив своє слово про недоторкальність Підкови. У Львові, 16-го червня 1578 р. в приязності турецького чавша Ахмета стято Підкові голову²³). Його смерть схвилювала широкі кола козаків. Деякі польські історики самі стверджують королівську несправедливість, але одночасно вибілюють цей учинок Баторого, мовляв: "Сталось це на підставі ІХ артикулу перемир'я, заключеного зо султаном Амуратом III. Ця злишня суворість, короля, особливо тоді, коли Підкова сам віддався в його руки, хоч можна йому її взяти за зле, все ж мала знамениті наслідки. Бо тим енергічним чином, в обличчі загрожуючої московської війни зискав Баторій від півдня наглий мир і давню приязнь"²⁴). Грушевський пише, що зробив це Баторій на домагання Туреччини і молдавського господаря. У зв'язку з тим ганебним учинком польського короля, що зламав своє слово, вирінає питання — чому Баторій не передав Підкову султанові²⁵), або молдавському господареві, тільки сам видав засуд смерті? Думаємо, що Баторій боявся засуду Підкови, які могли кинути погане світло на короля Польщі. Стинаючи Підкову, Баторій грубо промахнувся в своїх політичних розчисленнях. Козаки не лише не перестали ходити в Молдавію, але навіть посилили свої походи. Вістка про смерть Підкови не залишилась лише в польській державі, але пішла в Європу, яка негативно оцінила цей учинок Баторого. Смерть Підкови засвідчила нечесну гру Польщі супроти цілої християнської Європи, яка в цей час готувалася до широкої протитурецької акції, в якій очевидно Баторій з уваги на "дружні зв'язки" з Портою відмовився брати участь. Тому немає великої підстави доводити, що Польща XVI-го століття була єдиним оборонним валом християнства перед турецькою експансією.

До наших часів збереглися деякі тогочасні документи, які вказують на певні подробиці смерті Підкови. 13 травня 1578 р. Стефан Баторій був уже у Львові. Він приїхав спеціально в справі Підкови²⁶).

²³) Реляцію про кару смерті Підкови знаходимо в збірці: *Listy Annibala z Karui*, wyd. Al. Przewdziecki, 1852, s. 253, гляди: Грушевський, цит. праця, стор. 150. Дату подаємо за Вадимом Модзалевським, який також твердить, що Підкову поховали в приміщенні Львівського Ставропігійського Братства. Можливо, що дата не буде точна.

²⁴) J. Baczyński: *Dzieje Polski*, t. II, st. 53.

²⁵) Куліш виразно пише, що турецький султан через свого чавша домагався видачі Підкови. Вияснення Куліша відносно смерті Підкови доволі наївне. Він пише: "Баторій считав таке вимогане для себе унизительнымъ но, успокоить султана велѣль отрубить Подковѣ голову". (Куліш, цит. праця, стор. 103-104).

²⁶) Pawinski: *Zrodla dziejowe*, tom IX, st. 183-86.

Незадовго до нього прибули молдавські послы. В документах читаємо, що: "Nuntiis palatini Moldaviae Balica et Stoisz Leopolim ad S. Mtem. R. venientibus in causa Podkovaе"²⁷). Звичайно, вони вимагали видачі Підкови. Це саме вимагав і турецький султан, в якого імені промовляв турецький чавш Ахмет. Це виразно підкреслює лист з 22 травня 1578 р. священика Яна Пйотровського до коронного маршалка Андрія Опалинського. Згадуваний ксьондз писав: "На днях приїхав турецький чавш і на завтра буде прийнятий на аудієнції... Падишах пише, щоб ми прислали до Константинополя Підкову з Константином (Лакустою — Л. В.) живими, або їх голови. Тут Підкові кінець"²⁸). В цей самий час Підкова сидів ув'язнений у Равській кріпості. Коронний коморник Андрій Лозевицький привіз Підкову з Рави. Суду, мабуть, жадного не було і Підкову стято.

Як ми згадували, смерть Підкови знайшла широкий розголос у народніх колах. В черговому листі, датованому 3 липня б. р., ксьондз Пйотровський писав до Опалинського: "Ваша милість уже напевно знаєте, що Підкову обезголовлено. Гідне подиву, що вся тутешня чернь жалусь за ним, друкують про нього книги, пісні. Живописці нарисували його обезголовлене тіло". Додумуємося, що на увазі Пйотровський мав певно згадувану вже нами поему Папроцького. Також у наступному столітті один з педагогів Київської Колегії написав панегірик у честь Підкови²⁹). Це все свідчить про велику популярність Підкови серед українського населення.

Підсумовуючи діяльність Івана Підкови, приходиться ствердити, що він у великій мірі поділився своєю владою з козаками в Молдавії. За один місяць господарювання Підкови, козаки виявили багато організаційного державницького хисту. Смерть Підкови сколихнула козацьким та чужинецьким світом. Проліваючи кров визначного приятеля українських козаків, Польща, мабуть, не числилася з наслідками, які за декілька десятків років розвалили їхню державу. На думці маємо часи національно-визвольної революції 1640-их років.

Смерть Підкови підсилила козацьку експансію в сторону Молдавії. За декілька місяців козаки вирушають у нові походи з новими претендентами на молдавський господарський стілець з роду Івонь.

²⁷) Там же, стор. 192.

²⁸) Стороженко: Стефан Баторій й дніпровські козаки. Київ 1904.

²⁹) Лив. "Чтение въ Историч. Обществѣ Нестора Лѣтоп. кн. XIV, 1900. В. Петери: "Къ исторіи Києво-Могилянської Коллегіи", стор. 23-25. "Praxis in funera Herois dicti nomine Podkova".